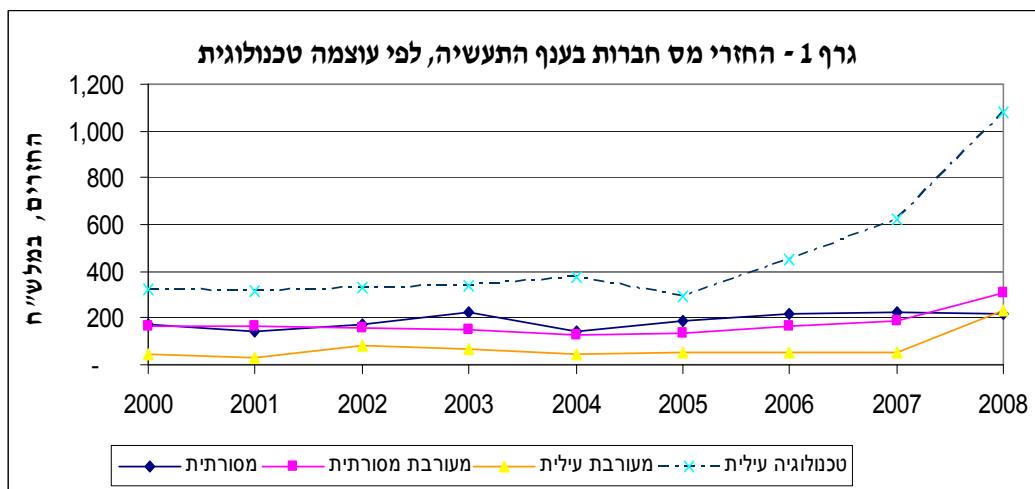

גבית מס חברות - סקירה שנתית¹ 2008

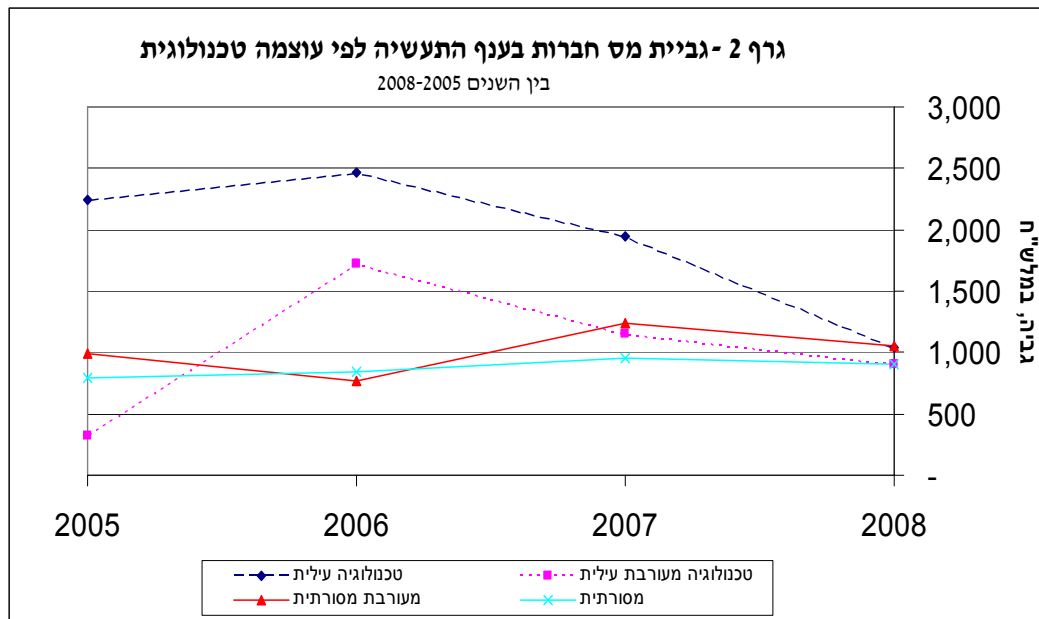
עיקר הממצאים:

1. בשנת 2008 הסתכמה גביית מס חברות בכ-25 מיליארד ש"ח, ירידה ריאלית בשיעור של 23% בהשוואה לשנת 2007, זאת לאחר ירידה בשיעור של 2.6% בגביה בשנת 2007 (בהשוואה לשנת 2006) וגידול מהיר בשיעור שנתי של 26% בשנים 2004-2006.
2. הירידה החדה בגביה שחלה על אף הגידול בתוצר העסקי בשיעור של 4.4% מוסברת בפגיעה המשמעותית ברווחי הבנקים, בגידול בהטבות המס בענף התעשייה ובמשקל הרב של ענפים אלו בגביית מס חברות.
3. **ירידה של 30% בגביה בענף התעשייה** – הגביה בענף התעשייה ירדה בשיעור של 30% בשנת 2008, בהמשך לירידה בשיעור של 13% בשנת 2007 (בניכוי עסקת ישקר). הירידה החדה בגבייה בענף התעשייה חלה על אף גידול של 7.1% בתוצר הענף באותה שנה, גבוה אף משיעור גידול תוצר הענף בשנת 2007 (4.4%). ניתוח הממצאים מלמד כי הירידה בגביית הענף נעוצה במידה ניכרת בגידול חד בהטבות המס מכח החוק לעידוד השקעות הון, אשר התבטאו בעיקר בגידול חד בהחזרים (הסתכמו בכ-1.8 מיליארד ש"ח, גידול ריאלי בשיעור של 45% לעומת 2007).

¹ העבודה במלואה תתפרסם בדו"ח השנתי של מינהל הכנסות המדינה.

4. הגידול בהטבות המס בתעשייה, המסתמן החל משנת 2005, הגיע לרמת שיא בשנת 2008 והביא לכך שהגביה מענפי הטכנולוגיה העילית בשנת 2008 דומה בהיקפה לגביה מענף התעשייה המסורתית. ניתן להניח שלתיקון 60 בחוק לעידוד השקעות הון היתה השפעה מהותית על התרחבות היקף הטבות המס בתעשייה.²

5. צניחה של 49% בגביה מענף הביטוח והפיננסים- הירידה החדה בגביה מענף השרותים הפיננסים הושפעה מהמשבר הפיננסי הגלובלי בכלל, ומהירידה החדה בשווי הנכסים בתיקי הנוסטרו של הגופים הפיננסים, בפרט הנכסים מגובי המשכנתאות, אשר הסבו הפסד של 3.1 מיליארד ₪ לאחד הבנקים הגדולים בישראל. עובדה זו, בשילוב הריכוזיות הגבוהה של הגביה בענף הפיננסים תורגמו לירידה ריאלית של קרוב ל-50% בגביה מענף זה בשנת 2008.

על מידת הריכוזיות של גביית מס חברות בענף הפיננסים יעידו הממצאים הבאים: בערכים אבסולוטיים ירדה גביית מס חברות בענף הפיננסים בסך של כ-4.8 מיליארד ₪ בין שנת 2008 לשנת 2007. בניכוי הפרש מס חריג בשנת 2007 מסתכמת הירידה בכ-3.8 מיליארד ₪. כ-70% מירידה זו נובעת מ-6 חברות בלבד.

גורמים נוספים שהיתה להם תרומה משמעותית לירידה ברווחי המערכת הפיננסית בשנת 2008:

- הירידה החדה בשערי הריבית אשר גרמו לצמצום המרווח הפיננסי של משקי הבית.

² באופן כללי ניתן לומר כי תיקון 60 היה בעל השפעה מקלה בצורה משמעותית על קבלת הטבות מכה החוק. לפירוט ראה פרק ט בדוח השנתי של המינהל לשנת 2005

- "התייבשות" השוק הראשוני בבורסה, אשר התבטאה בירידה חדה בהכנסות מחיתום, המאופיינות בשיעור רווחיות גבוה.
- עבור חברות הביטוח הירידות החדות בבורסה בשנת 2008 הסבו להן הפסדים לא רק דרך תיק הנוסטרו אלא גם באמצעות פגיעה בדמי הניהול שגובות החברות, המהווים מקור הכנסה חשוב לחברות הביטוח. הפגיעה בדמי הניהול נובעת בין היתר מהירידה בתשואה שגוררת בעקבותיה ירידה בדמי הניהול (הנגבים כשיעור משווי הצבירה) ומגידול בהיקף הפדיונות בנכסים המנוהלים. כך למשל, בשנת 2008 נמשכו מקופות הגמל, שחלקן הגדול נרכש ע"י חברות הביטוח, 29 מיליארד ₪, גידול בשיעור של 85% לעומת שנת 2007. בנוסף, סובלות חברות הביטוח מאובדן דמי ניהול הנגבים בפוליסות המשתתפות ברווחים³. עפ"י דיווחי חמש חברות הביטוח הגדולות לבורסה לשנת 2008, עליהן לסגור פער של 2.9 מיליארד ₪ (היקף ההפסדים בפוליסות נכון לסוף דצמבר 2008) בטרם יוכלו לחזור ולגבות דמי ניהול מהפוליסות המשתתפות ברווחים. עפ"י דיווחי חברות הביטוח הציבוריות לבורסה, בשנת 2008 הסבו להן הפוליסות המשתתפות ברווחים הפסדים בסך של כ-550 מלש"ח, לעומת רווחים בסך של כ-770 מלש"ח בשנת 2007. הפסדים נוספים שנגרמו לחברות הביטוח, כמו גם לבתי ההשקעות, נובעים ממחיקות שביצעו בגין קרנות הנאמנות שרכשו מהבנקים, במחירים שבדיעבד התבררו כגבוהים מערכם הריאלי⁴.

6. **גידול של 5% מגביה מענף הבניה - הגביה מענף הבניה** הסתכמה בשנת 2008 בכ-1.3 מיליארד ש"ח, גידול ריאלי בשיעור של 5% לעומת שנת 2007, זאת לאחר גידול חד בשיעור של 17% בשנת 2007. הגידול המתון בגביית הענף מבטא רק באופן חלקי את המשבר אליו נכנס הענף לקראת סוף שנת 2008, כאשר הרבעון הראשון של 2009 מאשש קביעה זו.

כאשר בוחנים את התפתחות הגביה ממקדמות בענף הבניה בשנתיים האחרונות ניתן להבחין בהשפעת המשבר הפיננסי הגלובלי (שהחל בקריסת שוק המשכנתאות בארה"ב) על הגביה בענף. כפי שניתן לראות בגרף 3, במחצית הראשונה של 2007 חלה עליה חדה במקדמות של חברות הבניה, שאינה תואמת את ההתפתחויות בשוק הנדל"ן למגורים בישראל. ניתן להניח שהגידול החד בגביה בתקופה זו שיקף את הגידול בפעילות של חברות הנדל"ן בחו"ל⁵, פעילות שמומנה באמצעות הנפקות אג"ח בהיקפים חסרי תקדים בבורסה בת"א (ראה גרף 4). עם פרוץ המשבר, אשר השפעתו החזויה על הפעילות הריאלית היתה בתחילה מוגבלת, החל להצטמצם קצב הגידול במקדמות, כאשר ברבעון הרביעי של 2007 כבר חלה ירידה חדה בשיעור של 24% במקדמות (לעומת הרבעון הקודם). החל מהרבעון השני של 2008, ניתן

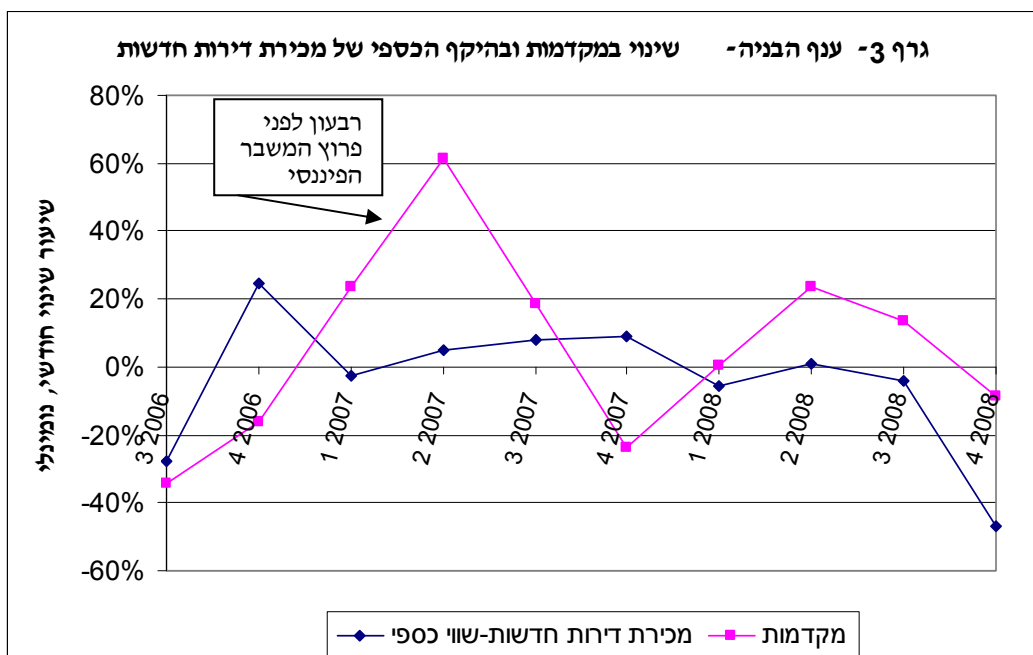
³ בפוליסות המשתתפות ברווחים, שהונפקו ע"י חברות הביטוח בי השנים 1992-2003, גובות חברות הביטוח בנוסף לדמי ניהול קבועים בשיעור של 0.6%. גם דמי ניהול בשיעור של 15% מהרווח הריאלי שהן מניבות למבוטחים. חברות הביטוח אינן יכולות לגבות דמי ניהול משתנים בפוליסות אלו כל עוד התשואה המצטברת בתיק היא שלילית (רק כאשר יכוסו הפסדי העבר תוכלנה החברות לשוב ולגבות דמי ניהול משתנים).

⁴ כדי לקבל מושג לגבי היקף המחיקות נציין כי אחד מבתי ההשקעות הגדולים מכר לאחרונה את קרנות הנאמנות שהוא עצמו רכש מאחד הבנקים לפי שווי הנאמד בכ-200 מלש"ח. אותן קרנות נרכשו מהבנק במיליארד ₪.

⁵ בהקשר זה נציין כי ברשימת עשרת רוכשות הנדל"ן הקמעונאי הגדולות בעולם בשנת 2008 המופיעות בדו"ח הנדל"ן המניב של פירמת RCA (Real Capital Analytics) נמצאת במקום השביעי חברת נדל"ן ציבורית ישראלית.

לראות שוב את המתאם בין השינוי במקדמות בענף זה לשינוי ברמת המכירות של דירות חדשות במשק.

ביחס להתפתחות היקף המכירות של דירות חדשות בשנת 2008 יש לציין כי המשבר הפיננסי, אשר החל כאמור עם קריסת שוק המשכנתאות בארה"ב, לא פגע בשוק הנדל"ן המקומי באופן מיידי. רק עם החרפת המשבר ברבעון השלישי של 2008 ניתן להבחין בפגיעתו בענף הנדל"ן בארץ, אשר התעצמה ברבעון האחרון של השנה. יצוין כי ההיקף הכספי של מכירת דירות חדשות ברבעון האחרון של 2008 רשם את רמתו הנמוכה בשבע השנים האחרונות (השנים לגביהן קיים מידע מהימן על היקף העסקאות), נמוכה אף מרמת השפל במכירות שנרשמה ברבעון השלישי של 2002, כאשר יש לזכור ששנת 2002 היתה שנת מיתון. בסיכום שנתי ירדה הגביה נטו מחברות הבניה למגורים בשיעור של 18% (בניכוי חריגה).

גורם נוסף שמידת פגיעתו בחברות הבניה טרם באה לידי מיצוי הינו הגידול בעלויות המימון כתוצאה מתשלומי הריבית על האג"ח שהונפקו בשנים 2006-2007, כאשר לכך התווספה עליית המדד הגבוהה ברבעונים השני והשלישי של 2008. השילוב של ירידה בתזרים המזומנים מפעילות שוטפת וקשיים בגיוס אשראי (הן בבורסה והן ע"י המערכת הבנקאית) עלולים לפגוע ביציבות של חלק מחברות הנדל"ן ולהקשות על חברות אחרות להתרחב.

7. **התמתנות בגידול בגביה מענף המסחר, אשר הושפעה בעיקר מההתפתחויות ביבוא**

כלי רכב- הגביה מענף המסחר הסתכמה בשנת 2008 בכ-4.2 מיליארד ₪, גידול ריאלי בשיעור של 4% בהשוואה לשנת 2007, זאת לאחר עליה בשיעור של 9% בשנת 2007. האטת קצב הגידול בגבייה מענף זה הושפעה מהתמתנות קצב הגידול בצריכה הפרטית, אשר עלתה בשיעור של 3.9% בשנת 2008, לאחר עליה בשיעור של 6.7% בשנת 2007.

הענף שהיה בין הגורמים המרכזיים להאטה בקצב הגבייה בשנת 2008 היה ענף המסחר בכלי רכב, אשר מהווה כ-22% מסך הגביה בענף המסחר. עפ"י נתוני הלמ"ס חל גידול מתון בשיעור של כ-7% בלבד בהוצאה על רכישת כלי רכב פרטיים חדשים בשנת 2008, לאחר גידול של כ-28% בשנת 2007. נתונים אלו משתקפים בשינוי בגביה מענף משנה זה: משיעור גידול ריאלי בגבייה של 30% בשנת 2007 (לעומת 2006) הצטמצם שיעור הגידול בשנת 2008 לכ-7% בלבד (הושפע בעיקר מצניחה של 44% בגביה ברבעון האחרון, הן על רקע ציפייה של הציבור לירידת מחירים בתחילת 2009, בעקבות הערכות לפיהן יעדכן משרד האוצר את קבוצות שווי השימוש של רכב צמוד כלפי מטה, והן על רקע העמקת המשבר הכלכלי). יש לציין כי בין השנים 2005-2008 גדלה הריכוזיות בענף יבוא כלי הרכב, כאשר החברה הגדולה בענף, אשר ריכזה כ-12% מהגביה בענף המסחר בכלי רכב בשנת 2005, הגיעה למשקל של 19% בגביה בשנת 2008.

8. **ירידה של 7% בגביה מענף השרותים העסקיים. הושפעה בעיקר מירידה חדה ברווחי**

ענף תיווך הנדל"ן- הגביה בענף השרותים העסקיים הסתכמה בשנת 2008 בכ-3.8 מיליארד ₪, ירידה ריאלית בשיעור של 7% בהשוואה לשנת 2007, לאחר עליה בשיעור של 12% בשנת 2007 (בהשוואה ל-2006).

ענף המשנה אשר הוביל את הירידה בגביה בענף זה בשנת 2008, כמו גם הענף שהוביל את העליה בגביה בענף בשנת 2007 היה ענף התיווך והשכרת נדל"ן. בשנת 2008 נרשמה ירידה חדה בגביה בענף משנה זה, בשיעור ריאלי של כ-20%, לאחר זינוק בגביה בשיעור של 24% בשנת 2007. בנייתווח הגביה על פני השנה בולטת ההרעה בפעילות הענף במחצית השניה של השנה, כאשר הגביה נטו ירדה בשיעור חד של למעלה מ-30%, לאחר יציבות ברבעון הראשון של השנה. בכך, משקפים השינויים בגביה בענף זה את המשבר אליו נכנס ענף הבניה במהלך השנה, כפי שמבטאים בין היתר נתוני הגביה בענף הבניה עצמו (ראה סקירה לעיל).

9. **גידול של 10% בגביה מענף התחבורה והתקשורת- ענף התחבורה והתקשורת** רשם שיעור גידול של 10% בגביה בשנת 2008, בהמשך לעליה בשיעור של 12% בגביית הענף בשנת 2007. בניגוד לשנת 2007, בה הגביה בענף זה הושפעה מגידול חד בגביה מענף התחבורה (על רקע הגידול החד בתיירות), בעוד הגביה בענף התקשורת ירדה בשיעור של 1%, הרי שבשנת 2008 התמתן משמעותית שיעור הגידול בגביה בענף התחבורה (11%) בדומה לשינוי בגביה בענף התקשורת. הגידול בגביה בענף התקשורת עצמו נבע בעיקר כתוצאה מגידול חד בגביה בקרב שתיים מחברות התקשורת הגדולות (אחת מהן רשמה גידול חד בשיעור של 28% בגביה בשנת 2008, והאחרת עברה לראשונה מהפסד לרווח ולפיכך החלה להיות מחויבת במס). שתי חברות אלו לבדן הניבו 21% מסך המקדמות ששולמו בענף התחבורה והתקשורת בשנת 2008.

לוח 3 – גבית מ"ה מחברות, לפי ענפים כלכליים ראשיים					
שעורי שינוי ריאליים, כל שנה לעומת קודמתה ב-%		גבית מ"ה, במליוני ש"ח, במחירים שוטפים			ענף
2007	2008	2006	2007	2008	
-13 ²	-30	9,971	5,372	3,947	תעשייה (כריה וחרושת)
25	-49	8,143	10,233	5,442	בנקאות, ביטוח ומוסדות פיננסיים אחרים
13	1	3,468	3,932	4,155	מסחר
12	-7	3,496	3,927	3,839	נכסי דלא נידי, השכרה ושרותים עסקיים
12	10	1,745	1,970	2,259	תחבורה, אחסנה ותקשורת
17	5	1,046	1,225	1,350	בינוי
4	-19	319	332	283	שרותי בריאות, רווחה וסעד
12	8	177	199	224	שרותי אוכל והארוחה
4	25	91	94	123	חשמל ומים
45	48	56	82	126	חקלאות
17	-10	218	257	241	חינוך, שרותים קהילתיים, אישיים ואחרים
-4	-24	28,729	27,623	21,989	סה"כ גבייה מ"ה מחברות ¹

מקור: שע"מ, עיבודי מינהל הכנסות המדינה הערות ללוח:
¹ נתוני סך גבית מ"ה מחברות בלוח זה אינם מסתכמים לסך גביית מס חברות, שכן אינם כוללים את החלק של ניכויים במקור המיוחסים לחברות.
² בניכוי עסקת ישקר.
³ בענפים מסוימים יתכנו אי התאמות לגבי נתוני הגביה לשנת 2007 בהשוואה לנתונים שפורסמו בדוח השנתי אשתקד. הדבר נובע מתיקון סיווגים ענפיים של מספר חברות.